

# Mot miljömässigt hållbar hälso- och sjukvård

Hösten 2021 ingick på ledarplats i mer än 230 medicinska tidskrifter världen över ett upprop om nödåtgärder för att begränsa den globala uppvärmningen, återställa biologisk mångfald och bevara människors hälsa. Ledaren publicerades i bland andra The Lancet, British Medical Journal, New England Journal of Medicine och Finlands Läkartidning. Där framhålls med största skärpa allvaret i den nuvarande klimatsituationen och nödvändigheten av snabba, genomgripande och socialt rättvisa samhällsförändringar.

De vetenskapliga bevisen för att människors hälsa påverkas negativt av den globala uppvärmningen och förstörelsen av vår natur är ovedersägliga. En ökning av den globala temperaturen med mer än 1,5 grader har skadliga hälsoeffekter, som sannolikt kommer att vara omöjliga att häva. I själva verket är ingen ökning av temperaturen ”säker”.

Fungerande ekosystem är livsviktiga för mänsklig hälsa. Det finns väl underbyggda hypoteser att förlust av biologisk mångfald i förlängningen kan leda till obalans i immunsystemet, vilket kan yttra sig i allergier och inflammatoriska sjukdomar. Det finns också god anledning att hävda att förlusten av biologisk mångfald kan öka risken för pandemier. Ett problem med potentiellt vittgående

följder är att ett variationsfattigt ekosystem har svårt att anpassa sig till fluktuationer i klimatet.

Hetta orsakar ökad morbiditet och mortalitet. Bland skadliga medicinska verkningar av hetta märks njursvikt till följd av dehydrering, hudcancer, tropiska infektioner, psykisk ohälsa, graviditetskomplikationer, allergier och hjärt- och lungsjukdomar. De mest utsatta är barn, äldre, etniska minoriteter, fattiga samhällen, undernärda och människor med underliggande sjukdomar. De länder och samhällen som drabbas mest är de som har minst andel i problemet och minst möjligheter att lindra de skadliga verkningarna. Det ankommer därför på de välbärgade länderna att inse sitt ansvar. Allt fler röster har höjts, senast i samband med det internationella klimatmötet i Glasgow i november 2021, för att makthavare utan dröjsmål måste gå från ord till handling.

Också hälso- och sjukvården ger upphov till betydande utsläpp. Den genererar stora mängder avfall, luftföroreningar och giftiga kemikalier. Problemet har uppmärksammats i ett temanummer i Läkartidningen 2019, där efterenheter och lärdomar från England och Sverige redovisas. Hälso- och sjukvården i Sverige beräknades släppa ut cirka 3 miljoner ton växthusgaser per år, vilket motsvarar 21 procent av den offentliga

---

sektorns utsläpp från konsumtion. I England var motsvarande andel 25 procent.

För att råda bot på situationen startade National Health Service i England redan 2010 ett projekt, vars mål var att minska sjukvårdens utsläpp av växthusgaser med minst 10 procent från 2007 till 2015. I själva verket minskade utsläppen med närmare 19 procent fram till 2017. Samtidigt tydde olika indikatorer på att verksamheten vid sjukhusen hade ökat, och beräkningar visade att de ackumulerade besparingarna var ansevärd. Erfarenheterna från England visar sålunda att en målmedveten strävan att minska utsläpp av växthusgaser inte bara leder till mindre klimatpåverkan utan också till effektivare vård till lägre kostnad. Som förutsättningar för framgång nämndes en särskild utvecklingsenhet för hållbar utveckling, styrning från högsta ledningsnivå och återkoppling till och från basala verksamhetsnivåer.

I Västra Götalandsregionen i Sverige uppmärksammade man det faktum att en stor del av hälso- och sjukvårdens utsläpp av klimatpåverkande gaser härrör från förbrukningsprodukter såsom handskar, operationsset, kompresser, slangar och engångstextilier. Tillverkning av engångsprodukter baserade på fossila material är en av de största källorna till utsläpp. Inom den kirurgiska verk-

samheten kunde man konstatera att en partiell övergång från engångsprodukter till mer miljövänliga flergångsmaterial inte hade någon negativ effekt på kvaliteten i vården eller äventyrade patientsäkerheten. Ett annat område där miljömässiga hänsyn kräver särskild uppmärksamhet är transportsystemen inom hälso- och sjukvården.

Finland har som mål att bli klimatneutralt senast 2035. För att målet ska kunna uppnås håller vår nuvarande klimatlag från 2015 på att revideras. Arbetet är redan långt kommet och en proposition är planerad att lämnas till riksdagen i januari 2022. En klimatpanel har kommit med en rekommendation till lagförslaget, som vittnar om en hög ambitionsnivå. Mot bakgrund av erfarenheterna i England och Sverige finns det god anledning för beslutsfattare, administratörer och personal inom vårt hälso- och sjukvårdssystem att prioritera en miljömässigt hållbar hälso- och sjukvård. Genom att understryka kopplingarna mellan ett stabilt klimat, biologisk mångfald och hälsa kan den medicinska professionen dessutom gå i främsta ledet när det gäller att vädja till makthavare om nödvändigheten av akuta klimatfrämjande åtgärder.

**Tom Pettersson**